

momenti; quia in ea re, quæ ex duorum, plurimumque consensu agitur, omnium voluntas spectatur, quorum dubia in hujusmodi actu talis cogitatio est, ut nihil agi existimetur, apposita ea conditione, quam sciant esse impossibilem.»

« In solvenda, prosequitur Reiffenstuel, hac gravissima instantia, et in explicatione relati cap. finalis *lit. cit.*, multum laborant, et variant DD. Optima videtur interpretatio et responsio eorum qui dicunt dispositionem dicti cap. fin. *lit. ut supra, De condit. appos.* tantum habere locum in casu, quo dubium est de intentione, et animo contrahentis sub conditione impossibili, aut turpi, an nempe serio talem conditionem adjecerit, nolens alias contrahere; an vero jocosè tantum: stante enim tali dubio, præsumit Ecclesia ita contrahentem, vere et absolute voluisse contrahere, et conditionem jocosè tantum adjecisse: hoc ipso, quod sciverit talem conditionem, vel ex natura, vel de jure, impossibilem impletu esse.

« Ratio hujus interpretationis ac constitutionis *cit. cap. fin.* est: Tum quia in dubio semper pro valore matrimonii judicandum est, ad evitanda gravissima scandala, et animarum pericula, quæ sequerentur ex dissolutione matrimonii, forsitan valide contracti, præsertim si dein aliis nubere separati; arg. c. *Licet 47, in fin., De test. et attest.*, ubi propterea dicitur: « Tolerabilius est aliquos contra statuta hominum dimittere copulatos, quam conjunctos legitime contra statuta Domini separare. » Tum quia matrimonium est causa favorabilis, sicut testamentum... ergo sicut ob hanc causam (jure Romano) in testamento conditiones impossibiles habentur pro non adjectis (38), arg. 1. *Obtinuit*, et l. *Multa*, ff. *De condit. et demonstr.*, ita habendæ erunt in matrimonio.

(19.) « Quod si vero ex circumstantiis (nota) constaret, aut appareret, conditionem impossibilem vel turpem serio adjectam esse, consequenter sine animo contrahendi, nisi sub illa conditione, quæ impleri, vel de facto, vel de jure non potest, matrimonium utique nullum foret... quia tunc Ecclesiæ præsumptio cederet veritati. » Ita antedictus Reiffenst., *loc. cit.*, § 2, n. 41 et seqq.

Hæc eadem habet Sanchez: « Hinc infertur, sunt ejus verba, si ex conjecturis constet (conditionem impossibilem) serio appositam esse, ac absque animo contrahendi, tunc etiam in foro externo non habendam pro non apposita, sed vitare matrimonium. Quia jam intentio contrahentium non est dubia. » *De matrim.*, lib. v, disput. 3, n. 16.

(20.) Quoad conditiones posibles, et honestas de futuro, v. g. *Si pater tuus consen-*

(38) Jure hodierno apud nos, ac etiam alibi, ut in Gallia, non solum in testamentis, sed etiam in actibus inter vivos, pro non scriptis habentur con-

serit, etc., certum est illas matrimonium hujusmodi suspendere, ita ut non perficiatur, donec conditio adimpleatur, aut eveniat: « Conditio possibilis, ait Sanchez, et honesta de futuro suspendit contractum matrim. ut nullo modo valeat, dum conditio non impletur. » *Loc. cit.*, disput. 6, num. 2. Textus est expressus, *cit. tit. De condit. app.*, cap. 5, in hæc verba: « Super eo vero quod postulasti utrum ille qui in quamdam mulierem consensit, si pater ejus suum præstaret assensum, sit ad consummandum matrimonium compellendus: respondemus, quod cum consensus liber dici non possit, qui in alieno arbitrio reservatur, ac conditionem ipsam canonica non improbet instituta: nisi voluntas patris postmodum intercedat, nequaquam cogendus est ad matrimonium contrahendum... cum hujusmodi consensus non sit de præsentibus habendus, licet per verba de præsentibus evidentius exprimat, qui in alieno arbitrio, non habito, sed habendo, consistit. »

(21.) Ex ejusmodi textu rite deducunt interpretes, quod « si interim sub conditione pendente... qui sic contraxit, cum alia contrahat, valet matrimonium secundo contractum, quamvis postea conditio sequatur, dum matrimonium hoc fuerit pure contractum; censetur enim a priori nondum perfecto recessum... (Amplius) Franc. Molin... resolvit, matrimonium cum alia contractum sub conditione, valere, non obstante conditione in priori contractu apposita, dum hæc posterior prius purificetur... et tenet... quod matrimonium secundo loco contractum, et sub conditione, sicut primum, stante dubio, quæ conditio prius fuerit purificata, neutrum valet matrimonium. » Barbosa *Collectan. DD.* in l. *iv Decretal.*, tit. 5, *De condit. app.*, cap. 5, n. 5.

(22.) Illud porro est exploratum per copulam carnalem subsecutam validari matrimonium sub conditione de futuro in initum, ex c. 5 et 6 *cit. lit. 5, De condit. appositis*, etc., quia, per hujusmodi copulam contrahentes a tali conditione recessisse, clarum est. « Et hæc, ait Fagnanus, est præsumptio juris, et de jure, quæ non admittit probationem in contrarium... ut omnes notant. » Ad cap. *Si conditiones*, ex *De condit. app.*, n. 21.

(23.) Insuper « contrahentes matrimonium per verba de præsentibus sub conditione a jure non improbat, statim, purificata conditione, cogi posse ad matrimonium consummandum; et sic, adveniente conditione, statim est matrimonium perfectum et purum, etiamsi novus consensus non intercedat. » Fagnan. ad cap. *Super*, eod. n. 2.

(24.) Superest hinc disquirendum an purificata prædicta conditione de futuro matrimonium statim sit perfectum, absque novo consensu: affirmant communiter canonistæ. « Et est ratio, quia dispositio-

ditiones impossibiles, nec non quæ legibus aut bonis moribus adversantur, id quod favere videtur interpretationi DD. de qua supra.

conditionalis adveniente conditione purificatur, et ex eo tempore perficitur, perinde ac si ab initio pure fuisset facta, ut l. *ii, Potior*, ff. *Qui potior. in pignor.*, ibi: « Cum conditio semel existit, perinde habetur ac si illo tempore quo stipulatio interposita est sine conditione facta esset. » Et matrimonium, quamvis post legem evangelicam sit elevatum in sacramentum, habet tamen rationem contractus; unde per adventum conditionis perficitur, sicut cæteri contractus conditionales. l. *Hæc venditio*, *ibid.* Conditionales venditiones tunc perficiuntur, cum impleta fuerit conditio » Fagn., *cit. n. 2 et 3.*

Additque is idem cl. interpretis quod ita « servat curia, etiam post concilium Tridentinum, et ideo ab illa (curia) in consulendo et judicando non est ullatenus recedendum: nam in sacra congregatione Concilii alias fuit propositum infra scriptum dubium.

« Cum quidam contraxissent coram paroco et testibus, per verba de præsentibus sub conditione licita, quæ postea fuit purificata; si reputantes se pro legitimis conjugibus, sine alia solemnitate matrimonium consummaverint, an validum sit ipsum matrimonium, vel conjuges cogendi sint, ut denuo, quia purificata est conditio, coram paroco legitime contrahant.

« In congregatione generali, cui interfuerunt S. R. E. cardinales Moronus, Perusinus, Aleciatus, Senon, Montaltus, S. Sixti, et Carafa, solus Aleciatus tenuit cum communi canonistarum, quod, conditione purificata, non sit opus alia iteratione contractus matrimonii, coram paroco... Reliqui omnes tenuerunt opus esse iterum contrahere coram paroco... quia concilium videtur intellexisse de matrimonio perfecto pure per verba de præsentibus, ibi *vos conjungo*: sed quando contrahitur per verba conditionata, non videtur matrimonium, sed sponsalia de futuro; item tutius videtur, ut fiat coram paroco pro securitate conscientiarum: tamen dictum fuit agendum cum Sanctissimo... Sanctissimus, nempe Pius V, probavit sententiam canonistarum, quod, purificata conditione... matrimonium sit perfectum, nec opus esse alia iteratione contractus coram paroco: sicque prævalere, et in decidendo attendendam esse opinionem canonistarum (uti supra) concil. autem Tridentinum nihil facit ad rem.

« Hæc eadem quæstio proposita fuit in alia congregat. cui interfuerunt cardinales Paleotus, Lancelotus, Castrucius, Montelpus, Cusanus, de Monte, Paravicinus, Mat-

(39) Audiamus quoque hac in re D. de Ligorio, ita disserentem: « Queritur an impleta conditione in matrimonio, requiratur novus consensus? Prima sententia affirmat... Quia cum matrimonium, non solum sit contractus, sed etiam sacramentum, non potest pendere a futura conditione. Nam omnia sacramenta statim aut valida, aut nulla esse debent... Secunda vero sententia negat. Ratio, quia matrimonium, etsi sit etiam sacramentum, habet tamen

rationem contractus; omnes autem contractus impleta conditione, sine novo consensu perficiuntur... Utraque sententia est probabilis, at hæc secunda videtur probabilior. Cæterum recte dicunt Viva et La Croix, consultus esse eo casu iterum contrahi matrimonium (« nempe renovando consensum coram paroco et testibus »). *Theol. moral., De matrim.*, n. 895.

thetus, Aquaviva et Plattus; et omnes, præter unum Plattum, tenuerunt, matrimonium valere, nec requiri ut de novo coram paroco et testibus contrahatur. Qua decisione Sanctissimo relata, scilicet Clem. VIII, Sanctissimus visus est dubitare, quia licet de jure veteri matrimonium valeret, per textum in cap. *Super eo*, *De condit. appos.*, tamen hodie post concil. quo solemnitas parochi et testium introducta est, secus esse videtur, quia cum contrahitur sub conditione, solemnitatem adhibendo, non satisfit concilio; quando autem a conditione receditur, solemnitates non adhibentur. Ideoque mandavit hoc dubium, seu difficultatem in congregatione considerari. Qua difficultate proposita, congregatio respondit concilium non requirere solemnitates parochi et testium, quando receditur a conditione; sed quando, mutuo consensu habito, vir et mulier contrahunt; hoc autem in casu, quando contractum fuit, adhibita sunt solemnitates. Iterum hæc difficultatis solutione Sanctissimo relata, Sanctitas sua præbavit decisionem congregationis, et ita in hac causa responderi mandavit. Verum noluit hanc decisionem omnibus casibus inservire, sed omnes qui acciderint in futurum cum suis circumstantiis esse specialiter considerandos. » Ad *cit. lit. 5, De condit. appos.*, cap. *Super*, n. 4 et seqq. (39).

(25.) Cæterum, ut rite advertit Reiffenstuel: « Quamvis nullibi prohibitum sit, ac consequenter concessum censeatur matrimonium sub honesta conditione de præsentibus, præterito, vel futuro, contrahere; tamen ob plura incommoda consultum non videtur, ut matrimonium sub conditione de futuro contrahatur, nisi specialis urgeat ratio, aut necessitas, ut cum aliis notat Gobat... suadens parochiis ne tali matrimonio assistant. Illud etiam omnino advertant parochi necesse est, ut si ob causam gravem matrimonium sub conditione contrahatur, illud consummare non permittant, donec certo constet, conditionem esse impletam, ne contingat, uti in casu quem refert Fagnanus, in cap. *Si conditiones*, *cit. tit. De conditionib.*, etc., quo aliquis cum quadam contraxit sub conditione, *si es legitima*, et post multiplicem usum et copulam conjugalem, rescivit eam non esse legitimam. Et hoc matrimonium fuit nullum declaratum, non obstante copula carnali; quia licet per hanc matrimonium sub conditione de futuro statim evadat validum, tamen secus est de matrimonio sub conditione de præsentibus, aut de præterito. » *L. cit.*, § 1, n. 22.

(26. Quæritur, quid juris de matrimonio inter habentes impedimentum inito sub conditione si Papa dispensaverit? Quidquid in contrarium dictum sit, utique tenendum cum Sanchez, Pontio, et communi aliorum, penes Reiffenst., l. cit., n. 25 et seqq., tam sponsalia de futuro, quam matrimonium per verba de presenti sub dicta conditione contracta, licite fieri, et obtenta dispensatione, valida esse, quippe conditio, si Papa dispensaverit, honesta est; sub conditione honesta autem licitum est sponsalia et matrimonium contrahere.

« Quod obtenta dispensatione (sic Reiffenstue.) valeant probatur. (Enimvero) tam sponsalia, quam matrimonium, sub honesta et possibili conditione de futuro, purificata conditione, valent; atqui conditio, si Papa dispensaverit est honesta atque possibilis: ergo, etc. » *Ibid.*, n. 26.

(27. Demum ut de matrimonio sub causa, demonstratione, modo, etc., aliqua dicamus, nempe contraho tecum, quia es virgo, en causa: Quæ es honesta; et habetur demonstratio: ut mihi ad serviendum præsto sis; et habetur modus: pro comperto habe « matrimonium celebratum sub causa, vel cum demonstratione, sive possibili, sive impossibili, sive turpi, sive honesta, sive substantiæ matrimonii contraria, sive non, ipsum nec suspendere, nec vitare contractum, etsi contingat error, nisi hic versetur circa personam: v. g. contraho tecum, quia es dives, vel quia es nobilis, vel quia es virgo; vel quia es virtuosa, vel quia es hæretica, vel quia generationem proles vitabis (quæ sunt meræ causæ), vel quia es (illa), talis, virgo, dives, etc., quæ est demonstratio, valet matrimonium, etsi (illa) talis dives, aut virgo, aut nobilis, etc., non esset; Sanchez. Palao... Pirhing... Engel cum communi aliorum. Ratio est quia causæ et demonstrationes,

(40) « Certum est quod error circa qualitatem personæ concomitans seu non dans causam contractui, non irritat matrimonium; unde si quis contraheret cum corrupta, aut paupere, aut ignobili, quam putabat virginem, aut divitem, aut nobilem, non principaliter motus ex his qualitatibus, sed aliunde, valet procul dubio matrimonium, quia tunc jam adest voluntarium ad illud requisitum. » Sanchez, Pontius, etc., et alii communiter.

« Sed magna quæstio fit, an irritet matrimonium error circa qualitatem dans causam contractui, nempe, si cognito errore, matrimonium non fuisset contractum? Prima sententia affirmat, et hanc tenet Pontius... Ratio, quia dum sponsus contrahit, credens sponsam habere aliquam qualitatem nobilitatis, aut pulchritudinis, etc., tunc præstat consensum virtualiter conditionatum, nempe si sponsa habeat illam qualitatem; qualitate igitur deficiente, deficit consensus. Secunda vero sententia, communis et verior, negat, et hanc tenent Sanchez... Abb. Mal. Lop. Laym... Concina... Nav. Ronc... Habert... Valent. Escob. Gutt. Fill. Salmat. cum Gonet, Less. Bonac. Trull. Candido. Aversa, Dic., etc., ex doctrina D. Thomæ, *Suppl.*, q. 51, art. 2, in corp., ad 5. Ratio, tum quia tunc jam adest simpliciter voluntarium circa substantiam matrimonii, nempe circa personam, quamvis deficiat voluntarium secundum quid circa accidentia, quæ sunt personæ qualitates; tum quia alias innumera conjugia

etiam falsæ, non obsunt contractui, nec vitiant illum, sed habentur pro non adjectis (40). » Reiffenstuel, *loc. cit.*, § 2, n. 61.

(28. Quod ad modum attinet, hic sive possibilis, sive impossibilis, sive turpis, sive honestus, matrimonium, aliosque contractus nec suspendit, nec vitiat, sed si modus turpis aut impossibilis est, habetur pro non adjecto: si vero possibilis et honestus est, parit obligationem exsequendi id quod per modum oneris fuit adjectum: v. g. si quis dicat: *Contraho tecum, ut digito celum tangas; vel ut me adjuves ad illud occidendum, aut illud furandum, etc.*, valet matrimonium, et modus habetur pro non adjecto, nec parit ullam obligationem illum implendi. Si quis vero dicat: *Contraho tecum, ut illos pupillos educes, ut mecum ad illum locum pergas, etc.*, valet quidem statim actus, ita tamen, ut alter obligatus maneat ad modum, seu onus exsequendum; Sanchez... Pirhing... Silvester cum communi aliorum, quod hi modi non suspendunt contractum. Ratio est quia in actu sub modo, consensus non præstat a modo, sicut fit in conditione, sed illum præcedit, in quo differt conditione. Nam natura modi est, ut non suspendat actum: l. *Cum ab eo 41, ff. De contrah. empt.*; Reiffenstuel., *Ibid.*, n. 63.

(29. Amplius « non vitatur matrimonium, etiam sub modo substantiæ matrimonii contrario contractum. Ratio est quia, universaliter loquendo, nullus modus suspendit actum, nec consensus dependenter a modo præstat, sed jam perfectum supponit, eique advenit. at si valide jam est contractum, per talem non amplius vitari potest. » Reiffenstuel, eodem, num. 64 (41).

(30. « Utrum autem dies appositus suspendat contractum, puta si dicatur: *Duco*

evaderent dubia, et litibus exposita.

« Communiter tamen et recte docent DD. quod error circa qualitatem personæ bene irritaret matrimonium, si qualitas redundaret in substantiam. Sed magna difficultas est ad dignoscendum quando error qualitatis redundet in substantiam, seu in personam? Tres attende regulas.

« Prima: tunc qualitas redundat in substantiam, cum quis actualiter intendit contrahere sub conditione talis qualitatis; tunc enim verificatur quod, deficiente conditione, omnino deficit consensus; hoc certum est cum Sanchez.

« Secunda regula est quando qualitas non est communis aliis, sed propria, et individualis alicui determinatæ personæ, puta si quis crederet contrahere cum primogenita regis Hispaniæ, tunc qualitas redundat in personam; unde errando in qualitate, erratur in persona, et proinde nullum est matrimonium.

« Tertia regula, quam tradit D. Thomas... est, quod si consensus fertur directe et principaliter in qualitatem, et minus principaliter in personam, tunc error in qualitate redundat in substantiam: v. g... si dixerit: *Volo ducere nobilem, quem puto esse Titiam*, tunc enim error redundat in substantiam, quia directe, et principaliter intenditur qualitas et minus principaliter persona. » D. de Ligorio, *De matrim.*, n. 1011, et seqq.

(41) Barbosa cum Novarr., Covarr. tenet, quod

te post tres dies? Negat Sanchez... Sed probabilius affirmant Viva, Con. Hurt. Perez, et Salmat. quia contrahens tunc non intendit ponere perfectum consensum, nisi post tertium diem. » D. de Ligorio, *Theol. moral., De matrim.*, num. 896.

Atque hæc hæc tenent.

ARTICULUS VI.

Quoad ea quæ concernunt alia septem impedimenta dirimentia.

SUMMARIUM.

1. Ordo quando sit impedimentum dirimens. —
2. Etiam Græci in majoribus constituti non possunt matrimonium nec valide, nec licite contrahere. —
3. Ordo sacer est quidem impedimentum dirimens respectu matrimonii contrahendi, sed non dirimit matrimonium jam prius contractum, uti dirimit votum solemne professionis religiosæ. —
4. Ordo sacer dirimit matrimonium solum jure ecclesiastico. —
5. Voti solemnitas, ejusque vis dirimendi provenit solum a jure ecclesiastico. —
6. Clericus in sacris constitutus matrimonium contrahens, præter nullitatem matrimonii, incurrit ipso facto excommunicationem, et irregularitatem. —
7. Potest tamen talis clericus, dimissa uxore invalida, post longam penitentiam, et laudabilem vitam absolvi, dispensari, et suis officiis restitui ab episcopo. —
8. Ligamen quid sit. —
9. Hoc impedimentum dirimit matrimonium, nedum jure ecclesiastico, sed etiam divino. —
10. Sancti Patres Veteris Testamenti habuerunt plures uxores ex divina dispensatione. —
11. Neutri conjugum licet, vel permitti potest quavis auctoritate transire ad secundas nuptias, nisi habita notitia moraliter certa de morte alterius. —
12. Si tamen quis sine tali morali certitudine de morte alterius conjugis transit ad secundas nuptias, illicite quidem, sed valide contrahit, si revera, quando contraxit, prior conjux erat mortuus. —
13. Certitudo moralis quando habeatur. —
14. Qui, stante dubio de morte conjugis, matrimonium cum alio habente bonam fidem contrahit, tenetur hunc reddere debitum, petere tamen non potest. —
15. Si tamen deponat prudenter dubium, etiam petere potest. —
16. Si vero ambo conjuges, in dubio de morte conjugis contrahunt, ambo privati existunt jure, tam petendi quam reddendi. —
17. Si post matrimonium etiam bona fide ab utroque conjugum contractum, constiterit conjugem putatum mortuum adhuc vivere, statim sunt separandi, et qui contraxerat alterum matrimonium, debet ad priorem conjugem omnino redire. —
18. Si autem deprehendatur vixisse quidem priorem conjugem tempore contracti secundum matrimonium, sed modo certe constet e vivis excessisse, adhuc separandi sunt a toro; et si velint cohabitare ut conjuges, tenentur de novo contrahere legitime. Si autem nolint de novo legitime contrahere, non possunt ad hoc cogi. —
19. Si tamen tale matrimonium secundum fuit contractum: ex judicio et assensu Ecclesiæ, filii ex ipso nati reputantur legitimi. —
20. Honestas publica quid sit. —
21. Impedimentum publicæ honestatis introductum est jure ecclesiastico. —
22. Jure antiquo hoc impedimentum multum extendebatur. —
23. Jure autem novo est valde restrictum, ad n. 24. —
25. Impedimentum hoc ortum ex

ne-lum conditio expressa adversus substantiam matrimonii, sed et modus illud omnino irritet et annullat. » *Collectan. DD. in tit. 5, De condit. appos.*, cap. *Si conditiones*, 7, n. 5. Ita etiam docet Sanchez, lib. v, *De matrim.*, disput. 19, n. 5, quibus astipulari videtur D. de Ligorio, eum ait:

matrimonio rato, et nondum consummato, sive valido, sive invalido, dummodo non fuerit invalidum ex defectu consensus, dirimit etiam nunc, sicut olim, usque ad quartum gradum inclusive, et id totum exemplificatur variis casibus. — 26. Sponsalia valida, quamvis mutuo libero consensu dissolvantur, inducunt adhuc publicæ honestatis impedimentum ad n. 27. — 28. Affinitas: Subnectuntur *Additiones Casinenses*. — 29. Impotentia quid sit. — 30. Hæc impotentia dividitur primo in naturalem, seu intrinsicam, et in accidentalem, seu extrinsecam, et quæ sit utraque. — 31. Dividitur secundo in perpetuam, et temporalem, et quæ sit utraque. — 32. Dividitur tertio in absolutam, et respectivam, et quæ sit utraque. — 33. Impotentia perpetua, sive fuerit naturalis, sive accidentalis, sive absoluta, sive respectiva, dirimit matrimonium contrahendum, tum jure ecclesiastico, tum jure naturæ. — 34. Si talis impotentia superveniat post matrimonium jam contractum, ipsum non dirimit. — 35. Impotentia perpetua antecedens dirimit matrimonium sive fuerit antecedenter cognita, sive ignorata. — 36. Affertur et solvitur instantia. — 37. Affertur ad hoc constitutio Sixti V. — 38. Post talem constitutionem, eunuchi et quicumque impotentes nequeunt contrahere matrimonium cum impedimenti seu impotentia conscis, neque ad societatem vitæ, et caste vivendum per modum fratris et sororis. — 39. Eunuchi autem et spado-nes, unico tantum testiculo carentes, valide et licite matrimonium contrahere possunt. — 40. An autem, et quomodo hermaphroditii possint valide, et licite matrimonia contrahere, remissive. — 41. Impotentia temporalis non dirimit matrimonium. — 42. In dubio, an impotentia sit temporalis vel perpetua conceditur a jure integrum triennium ad faciendum experimentum, si possit nec ne haberi perfecta copula. — 43. Si, tali facto experimento, ambo conjuges in foro externo fateantur adesse impotentiam perpetuam ex parte unius, non potest illorum matrimonium nec propria, nec judicis auctoritate annullari, nisi prius sit facta legitima probatio ad præscriptum sacrorum canonum. — 44. Sacri canones requirunt juramentum conjugum, et quatuordecim propinquorum. — 45. Si vero unus conjugum neget, et alter affirmet impotentiam perpetuam, tunc non requiruntur quatuordecim propinqui, sed sufficiunt, et adhibendi sunt solum septem ex parte affirmantis. — 46. Si elapso triennio, vir dubie impotens neget copulam perfectam habitam esse, mulier vero id affirmet, et non appareant certa signa impotentia, sed solum ambigua et dubia, debet credi uxori affirmanti et pronuntiant pro valore matrimonii. — 47. Item, si elapso triennio, mulier neget copulam perfectam habitam esse, et vir dubie impotens affirmet, si non appareant certa signa impotentia, sed solum dubia, debet credi viro affirmanti, et pronuntiant pro valore matrimonii. — 48. Si impotentia antecedens sit perpetua certo sic cognita per inspectionem corporum, vel aliunde talis impotentia sit simpliciter evidens, matrimonium debet statim declarari nullum absque concessione triennii ad faciendum experimentum, et absque interpositione juramenti propinquorum et conjugum. — 49. Si per inspectionem, vel aliam probationem non habeantur signa physice certa, et simpliciter evidentiæ de impotentia, sed solum verisimilia, et quasi moraliter certa, tunc potest quidem, et debet declarari nullum matrimonium, non expectato triennali expe-

« Probabilius contradicunt huic (opinionem, quæ stat pro validitate matrimonii contracti sub modo contra ejus substantiam), quia non videtur habere animum contrahendi, qui intentionem habet contractui (id est substantiæ contractus) oppositam. » *Theol. mor., De matrim.*, n. 896.